

- юнацький романтизм курсантів у ставленні до кульової стрільби стає органічним віковим підґрунтям до формуванні свідомої професійності;

- отримані результати у практичному відношенні стосовно підготовки майбутніх офіцерів у вищому навчальному військовому закладі знаходять своє практичне втілення при організації диференційованого підходу у процесі як навчання майбутніх спеціалістів у вищих військових навчальних закладах, так і спеціальної підготовки до виконання поставлених завдань індивідуально та групою. Психологічні основи методики цієї роботи мають вивчатися надалі.

Список використаних джерел:

1. Бадмаев Б. Психология меткого выстрела // Военный вестник, 1977, № 9/ – С. 14-25.

2. Вайнштейн Л. М. Оружие-пистолет. Учебно-методическое пособие по стрельбе из пистолета: электронный ресурс: http://handguns.g00net.org/Training/Txt_Rkw_1.htm

3. Воля//Психологический словарь / Под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – М., 1996. – С.56.

4. Симонов П. В. Междисциплинарная концепция человека: Потребностно-информационный подход // Человек в системе наук/ П. В. Симонов. – М., 1989. – С. 35-89.

5. Сопілко Н.В. Особливості подолання психологічних бар'єрів у студентів у процесі навчання : дис. канд. психол. наук. зі спеціальності 19.00.07 – “Педагогічна та вікова психологія”. – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2008. – 19 с.

6. Циба В.Т. Психологічні засади соціальної психології: системний підхід: монографія/ Віталій Трохимович Циба. – К. : Університет «Україна», 2011. – 359 с.

7. Цзен, Н.В. Психотехнические игры в спорте / Н.В. Цзен, Ю.В. Пахомов. – М. : Физкультура и спорт, 1985. – 160 с.

8. Идентичность: Юность и кризис. Э. Эриксон // Флинта, МПСИ, Прогресс, 2006. – 352 стр.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК: 378+008+37.015+37.03

Кічук Н.В.

У статті розкрито сутність поняття «полікультурна особистість» та охарактеризовані основні принципи, які можуть бути покладені в основу її формування.

***Ключові слова:** полікультурність, полікультурна освіта, полікультурна особистість.*

К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Кичук Н. В.

В статтє раскрыта сущность понятия «поликультурная личность» и охарактеризованы основные принципы, которые могут быть положены в основу ее формирования.

***Ключевые слова:** поликультурность, поликультурное образование, поликультурная личность.*

ON THE FORMATION OF A MULTICULTURAL IDENTITY IN HIGHER TEACHER EDUCATION

Chiciuc N.

The article revealed the essence of the concept of «multicultural personality» and described the basic principles that can be used as the basis for its formation.

***Keywords:** multiculturalism, multicultural education, multicultural identity.*

Зближення країн і народів, зусилля їхньої взаємодії, глобалізація світу в цілому є особливістю сьогодення. Позитивний характер розвитку процесу культурної глобалізації, який зачіпає всі аспекти життя сучасного суспільства, багато в чому залежить від того, як у системі вищої освіти будуть вирішуватися питання підготовки студентів – майбутніх фахівців – до взаємодії у процесі міжкультурних комунікацій. Глобалізація висуває перед освітою насамперед завдання підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища, формування умінь спілкуватися й співпрацювати з людьми різних соціальних груп, національностей, віросповідань. У зв'язку з цим проблема формування полікультурної особистості набуває все більшої актуальності.

Зважаючи на вищезазначене, маємо на меті розкрити сутність поняття «полікультурна особистість» та визначити і схарактеризувати основні принципи, які можуть бути покладені в основу її формування.

Розумінню сутності феномена полікультурної особистості сприяють насамперед ідеї М. Реріха про «добродійний синтез», під яким він розуміє «єднання культур», Я. Коменського, який, спираючись на думку про спільність людей, обґрунтував необхідність формування в дітей умінь жити в мирі та дружбі з іншими, виконувати взаємні обов'язки, поважати і любити людей, А. Тойнбі, Ю. Яковця про цілісність культурно-історичного розвитку людства і наявність деяких схожих принципів функціонування культур різних народів. Проблеми співіснування та взаємодії національних культур з позиції загальнолюдських цінностей привертала увагу Г. Ващенко, В. Винниченка, М. Драгоманова, І. Огієнка, К. Ушинського та ін. Серед сучасних дослідників, які наголошують на важливості підготовки фахівців, готових до діяльності в полікультурному середовищі, здатних доносити ідеї полікультурності – Р. Агадулін, І. Васютенкова, Л. Гончаренко, О. Гукаленко, О. Гуренко, Л. Колобова, І. Лощенко, В. Макаєв, З. Малькова, М. Сімоненко, Н. Якса, та ін.

Учені (В. Макаєв, З. Малькова, Л. Супрунова та ін.) переконують, що реалізація полікультурної освіти вимагає необхідності відповідної підготовки педагогічних кадрів, які мають виступати посередниками між культурами різних народів, організаторами міжкультурної комунікації [5, с. 10]. Тому

важливими компонентами педагогічної освіти в умовах полікультурності світу є: знання завдань, основних ідей, понять полікультурної освіти; культурологічні, етноісторичні, етнопсихологічні знання, що допомагають усвідомити розмаїття сучасного світу та специфіку культурних виявів на рівні особистості, групи, соціуму, забезпечити розуміння важливості культурного плюралізму для особистості і суспільства; уміння виділяти чи вносити до змісту загальної освіти ідеї, які відображають культурне розмаїття світу, країни, етнічної групи; уміння організовувати педагогічний процес як діалог носіїв різних культур у часі і просторі.

Доречним буде припущення, що лише педагоги полікультурно грамотні, тобто, які розуміють властивості середовища, в якому ми існуємо, його вплив на оточуючих та здатні здійснювати гнучкий підхід щодо національних та культурних норм на основі самопізнання, спроможні формувати національну самосвідомість у поєднанні із загальнолюдейськими цінностями моральної культури міжнаціональних відносин. Так, О. Грива підкреслює, що такі фахівці мають визначатися полікультурним мисленням, яке характеризується когнітивною складністю, нелінійністю, посибілізмом, трансгресивністю; володіти такими видами розумової діяльності, як: інтерпретація, ідентифікація, рефлексія, проектування, моделювання; усвідомлювати особливості полікультурного соціуму та здійснювати професійну діяльність з їхнім урахуванням [3].

Професійна полікультурна підготовка майбутнього фахівця є, на думку Н. Якси, складною поліфункціональною відкритою педагогічною системою, спрямованою на формування особистості фахівця (його знань, умінь, навичок, особистісних якостей), здатного працювати в умовах взаємодії різних культур, готового до професійної діяльності в полікультурному освітньому просторі на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, діалогу культур та індивідуальної моральної відповідальності в полікультурному суспільстві [6].

Оскільки поняття полікультурності передбачає широкий спектр особистісних якостей, воно розкривається за численними напрямками (за Р. Миленковою) – на рівні розуміння, сприйняття, толерантності, готовності до співучасті в рамках міжнародної та міжнаціональної взаємодії, та на рівні, який забезпечує таку готовність – сукупності особистісно-культурних утворень, які існують у постійній взаємодії та взаємопроникненні, утворюючи систему загальної культури людини. Формування полікультурної особистості є складним та насиченим процесом, вимагає не лише знань про особливості розвитку особистості, а й усвідомлення неминучості її існування в багатокультурному, різноетнічному світі, необхідності формування в неї готовності до спілкування з представниками різних країн, етносів, з людьми, які відрізняються не лише кольором шкіри чи мовою, а й звичками, традиціями, щоденними ритуалами.

О. Дубасенюк під полікультурністю особистісті розуміє здатність особистості до здійснення інтеркомунікативної комунікації, сформованої на основі власного життєвого досвіду та полікультурного виховання з боку суспільства, і яка характеризується адекватним взаєморозумінням представників різних культур, інтеркультурною компетентністю, толерантністю, емпатією, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування. Дослідниця вважає, що виховання і розвиток особистості в полікультурному контексті пе-

редбачає розширення світогляду й кругозору в представників різних національних, релігійних та етнічних груп [4]. Учена визначає такі риси полікультурної парадигми: повага, розуміння інших народів, культур, цивілізацій, життєвих цінностей; здатність до міжкультурної толерантної взаємодії; готовність брати участь у вирішенні проблем іншого співтовариства або етносу. Риси полікультурної особистості визначає і Н. Якса, серед яких: динамічність, мінливість, відкритість, здатність до діалогу, психокультурна адаптивність, дипломатичність, неупередженість, толерантність до культурних розбіжностей, готовність до накопичення знань про інші культури.

Отже, полікультурна особистість – це особистість, яка сприймає себе суб'єктом полілогу культур, має розвинене почуття толерантності та емпатії, володіє активною життєвою позицією, здатністю жити в злагоді з представниками різних культурних та етнічних груп, здатна до успішного самовизначення і продуктивної професійної діяльності в умовах культурного розмаїття суспільства. Тобто, полікультурна особистість по суті є особистістю, готовою до міжетнічних комунікацій в умовах глобалізації (за Ю. Агранат).

Ми вважаємо, що ефективність формування полікультурної особистості зумовлена дотриманням таких основних принципів професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців до навчально-виховної роботи в полікультурному середовищі, запропонованих Р. Агадуліним [1]:

- гуманізації (визнання людської особистості як основної цінності світової цивілізації, її прав на свободу, щастя, розвиток і вияв усіх здібностей незалежно від расової, етнічної та культурної належності; організація навчально-виховного процесу як суб'єкт-суб'єктної взаємодії).

Говорячи про гуманізацію полікультурної освіти, важливим є звернення до ключових понять гуманізму, серед яких такі категорії, як: свобода, справедливність, повага до особистості людини, визнання її прав, розвиток і реалізація потенціалів особистості. Педагогічно осмислені, вони є складовими гуманістичного підходу в розробці теоретичних основ полікультурної освіти. Повернення освіти до особистості – важливий компонент її гуманізації. Це довготривалий і непростий процес, який складається з багатьох складових, одна з яких – побудова діяльності освітнього закладу з урахуванням розмаїття особистостей. Створення в освітньому закладі умов для задоволення індивідуальних потреб особистості – важливий показник його гуманізації.

- діалогу культур (відмова від європоцентричності освіти і перехід до поліцентричної моделі освіти, якою передбачається відображення в змісті дисциплін, які викладаються у ВНЗ, культурного розмаїття світу, процесу взаємозв'язку, взаємозумовленості і взаємозбагачення культур, вивчення досягнень різних етнокультурних систем та їх внеску в розвиток світової цивілізації; організацію навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи як діалогу різних культур у просторі і часі);

- культуровідповідності (здійснення громадянського виховання в єдності з глибоким і всебічним вивченням історико-культурного розвитку всіх народів, що проживають в Україні);

- толерантності (визнання рівноправності всіх народів, рівноцінності їх самобутніх культур, спрямованість на формування толерантних міжетнічних і міжкультурних відносин).

Феномен толерантності, характерний і необхідний для всього суспільства в цілому, є складним і різноманітним явищем, що виявляється по-різному в різних сферах людської життєдіяльності. Вважаємо, що найнеобхіднішим є формування настанов та норм поведінки толерантності у сфері міжнаціональних відносин. З одного боку, міжнаціональна толерантність є концентрованим вираженням відношення носія певної національності (етнічності) до інших національних мов, культур тощо. І водночас толерантність є нерозривною складовою національної самосвідомості в цілому, тобто є формою вияву відношення особистості, вона не може існувати абстрактно, без реального носія – суб'єкта національних і міжнаціональних відношень. У нашому розумінні, міжнаціональна толерантність не може бути зведена тільки до єдиного акту і лише терпимих відносини. По-перше, міжнаціональна толерантність є процесом, який постійно розвивається і який включає в себе і власне емоційно-психічні норми, почуття по відношенню до інших національностей, і широкий набір знань, інформаційних уявлень про інші культури, мови, і, нарешті, власне поведінкові настанови, світоглядні погляди стосовно інших країн. По-друге, міжнаціональна толерантність, як явище, набагато ширше, ніж просто терпиме ставлення. Не випадково для позначення цього феномена був обраний термін іноземного, в даному випадку, латинського походження. Тим самим у зміст поняття толерантності входять, поряд з просто терпимим ставленням, принципи загальнолюдської моралі, які виявляються в повазі і обов'язковому дотриманні прав усіх народів світу; в усвідомленні єдності і загального взаємозв'язку різних етнокультур, у широких знаннях про мови, культури і походження різних народів, особливо – з якими здійснюється безпосередній контакт, в неприйнятті війн і інших форм насильства у відносинах між національностями; у вирішенні міжнаціональних проблем на основі балансу інтересів.

- етнопсихологізації (на основі врахування вітальних і ментальних особливостей різних народів створення оптимальних умов у педагогічному процесі вищої школи для інтеграції їх представників в інші культури, формування вмінь і навичок аналізу психологічних особливостей представників різних народів з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу);

- етнопедогогізації (формування педагогічної культури майбутніх фахівців з опорою на національні традиції, обрядовість, звичаї народів України);

- полілінгвізму (націленість процесу навчання у ВНЗ на оволодіння майбутніми фахівцями декількома мовами, у тому числі мов народів України).

Питання розгляду мови в етнічному просторі і в просторі культури зумовлює роль мови не тільки як найважливіша етногенна ознака, що закріплює специфіку національного характеру і менталітету, відображає світогляд народу, але й як фактор інтеграції і диференціації етносу. Саме в просторі етносу мова реалізує свою «картиноутворюючу» функцію, завдяки якій в колективній етнічній мовній свідомості формується цілісне уявлення народу про світ, виражається певний погляд на світ, унікальний погляд на навколишню дійсність. Мову і культуру доцільно представляти нерозривно і одночасно окремо як два полюси об'єднаного культурно-мовного середовища, яке консолідує етнос. Подібний погляд на мову і культуру має ряд важливих теоретичних і практичних наслідків. По-перше, з'являється реальна можливість

співвідносити одиниці мови за параметром мовно-культурна інформація в їх утриманні, по-друге, оцінювати їх на підставі різного обсягу та характеру закріпленої за ними мовної та культурної інформації, по-третє, осмислювати співвідносні одиниці в термінах «своє» / «чуже». Розгляд культури в етномовному ракурсі підкреслює той її аспект, який рельєфно виявляється у відомому протиставленні чужих культур і власної культури. Сене події в методології дослідника зсуву інтересу від чужих (екзотичних) культур до спрямованої наукової рефлексії про свою культуру справедливо оцінюється в сучасній науці як результат відчуження «себе від свого». Разом з тим, останніми роками долається протиставлення своєї і чужої культур і вводиться новий аспект їх вивчення через зіставлення, бо, за М. Бахтіним, чужа культура розкриває себе повніше і глибше, оголюючи перед нами нові смислові глибини. Така діалектика чужої і своєї культури особливо плідна для міжкультурного діалогу, але не менше важливо для дослідження семантики є звернення до власної культури, що висвічує культурні феномени і культурні смисли, які доносяться мовою [2].

Своєрідність етнокультурної свідомості визначається специфікою світосприйняття різних етнічних спільнот, відмінностями в їх культурах і мовах. Проблема виявлення специфіки етнокультурної мовної свідомості може бути розглянута з позицій мікросоціуму і макросоціуму. У першому випадку зазначена проблема вирішується в площині соціальне / колективне і особисте / індивідуальне. У цьому протистоянні соціальне, тобто загальне, бере гору над особистим, оскільки в процесі соціалізації й інкультурації мова вводить людину в суспільство, забезпечуючи індивіду можливість оволодіння етнокультурним досвідом і ототожнення себе зі своєю етнічною спільністю. Таким чином, якщо кожна природна мова є етнокультурною мовною свідомістю, що існує поза індивідом, то індивідуальна мовна свідомість формується в результаті сприйняття людиною навколишнього світу, що визначає специфіку індивідуальної мовної картини світу. Тому, якщо взяти положення про те, що «мова пише портрет етносу і окремих особистостей» (за Н. Арутюною), то можна сформулювати висновок про існування зворотної залежності між соціальним і особистісним.

- діяльнісний (орієнтація процесу навчання на оволодіння майбутніми вчителями вміннями та навичками практичної навчально-виховної діяльності в контексті полікультурної освіти);

- системності (цілісність, послідовність, взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх рівнів підготовки студентів до навчально-виховної діяльності у полікультурному педагогічному середовищі).

До запропонованих ученим принципів вважаємо доцільним додати принципи: самостійної пошукової та дослідницької діяльності; інтерактивної взаємодії з представниками полікультурного світу; навчання в умовах інтегрованого в навчальний процес природного полікультурного мовного середовища.

Принципи, покладені в основу формування полікультурної особистості, можуть виступати в якості критеріїв наукового аналізу сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців до навчально-виховної діяльності в полікультурному середовищі.

Аналіз та вивчення відповідної літератури дозволяють зробити висновок, що полікультурна освіта є відповіддю на ті проблеми, які спостерігаються в

сучасному суспільстві: глобалізація, конфлікти різного характеру (міжособистісні, міжгрупові, міжетнічні), різні дискримінаційні явища, протиріччя на класовому, політичному та релігійному ґрунті. Отже, необхідність українському суспільству освічених, етичних людей, спроможних до самостійного прийняття відповідальних рішень у ситуаціях вибору, передбачення їх можливих наслідків, мобільних, здібних до співпраці, динамічні тощо підвищує рівень вимог суспільства до діяльності і підготовки професіоналів освітньої сфери не викликає сумніву.

Полікультурна особистість є суб'єктом міжособистісних і суспільних відносин, який може вести діалог із представниками різних культур і відкриває можливості для співпраці та взаєморозуміння. Саме полікультурність особистості є однією з основних професійних характеристик майбутніх педагогічних фахівців, яка дозволяє ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах культурного розмаїття суспільства.

Література:

1. Агадулін Р. Р. Поликультурная профессиональная компетентность современного учителя / Р. Р. Агадулин [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2003_5_1/doc_pdf/agadulina.pdf.
2. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров / М. М. Бахтин. — М., 1999. — 218 с.
3. Грива О. А. Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософ. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / О. А. Грива. — К., 2008. — 34 с.
4. Дубасенюк О. А. Підготовка майбутніх учителів до толерантної взаємодії в умовах полікультурного середовища [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/2118/2/6.pdf>.
5. Макеев В. В. Поликультурное образование — актуальная проблема современной школы / В. В. Макеев, З. А. Малькова, Л. Л. Супрунова // Педагогика. — 1999. — № 4. — С. 3-10.
6. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. В. Якса. — К., 2009. — 46 с.

СТРУКТУРНО-КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЧА АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

УДК: 378.04:81'255.2:6-057.4 (045)

Семигінівська Т.Г.

У статті визначено та обґрунтовано структурно-компонентні складові етичної компетенції перекладача авіаційної галузі.

Ключові слова: етичні компетенції, професійна етика перекладача авіаційної галузі, етичні норми, категорії етики.

В статье определены и обоснованы структурно-компонентные составляющие этических компетенций переводчика авиационной отрасли.